

Ταυτότητα του Βιβλίου

φιλοσοφία

Το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο επιδιώκει να φέρει τη λογοτεχνία στη σχολική πράξη ως ένα διδακτικό αντικείμενο το οποίο προϋποθέτει την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/-τριών στο μάθημα, προκειμένου να κινητοποιήσει τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους και να συμβάλει στην ανάπτυξη αυτόνομης και κριτικής σκέψης. Στο πλαίσιο αυτό προκρίνεται η διαμόρφωση ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος, σύμφωνα με τις αρχές της συνεργατικής και βιωματικής-διερευνητικής μάθησης, με τεχνικές συν-ανάγνωσης και με τη σταδιακή μετατροπή της σχολικής τάξης σε «κοινότητα αναγνωστών», όπου θα ενισχύεται η κριτική θεώρηση στάσεων και συμπεριφορών, η αποδοχή του άλλου, η χειραφέτηση της σκέψης, θα ενδυναμώνεται η διάθεση για προσωπική έκφραση και θα προάγεται η φιλαναγνωσία.

Ο σχεδιασμός του παρόντος διδακτικού βιβλίου υπακούει στον παραπάνω προσανατολισμό, κάνοντας πράξη το ειδικότερο περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών, που προβλέπει: α) την οργάνωση του γνωστικού αντικείμενου με βάση τις «συστάδες κειμένων», μικρού, δηλαδή, αριθμού λογοτεχνικών κειμένων που σχετίζονται στενά ως προς το θεματικό περιεχόμενο, β) τη διδασκαλία αυτοτελούς εκτενούς έργου, το οποίο στη Γ΄ Γυμνασίου είναι θεατρικό, και γ) τη συγκρότηση των συστάδων με θεματικά κριτήρια, τα οποία απορρέουν από τρεις άξονες προβληματισμού: Κοινωνική Ζωή, Εξερεύνηση, Αυτογνωσία. Για τη Γ΄ Γυμνασίου ορίζουν αντίστοιχα τρεις επιμέρους περιοχές: 1) Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δράσεις και Πρωτοβουλίες, 2) Η δημιουργία του πολιτισμού και η ποιότητα της ζωής, 3) Η μνήμη και ο χρόνος – η ευθύνη του ανθρώπου.

δομή

Στο πλαίσιο αυτού του σχεδιασμού, προσφέρονται για διδασκαλία δώδεκα συστάδες κειμένων, ένα γενικό πρότυπο διδασκαλίας αυτοτελούς κειμένου και ένα ενδεικτικό αναλυτικό διδακτικό σενάριο, διάρκειας 15 διδακτικών ωρών, για το θεατρικό έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη, *Οδυσσέα γύρισε σπίτι*, όλα σχετικά με τους άξονες προβληματισμού και τις θεματικές περιοχές που προβλέπονται για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στη Γ΄ Γυμνασίου. Το γενικό, μάλιστα, πρότυπο σενάριο διδασκαλίας συνοδεύει ως ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο τη διδακτική προσέγγιση του αυτοτελούς θεατρικού κειμένου.

Ειδικότερα, οι συστάδες κειμένων αποτελούνται από τρία έως έξι κείμενα –ποιητικά, πεζά και θεατρικά νεοελληνικά και ξενόγλωσσα έργα– που παρατίθενται με χρονολογική σειρά και με βάση ιστοριογραφματολογικά κριτήρια, την αντιπροσωπευτικότητα των δημιουργών, την ποιότητα των έργων και την καταλληλότητά τους βάσει των προβλεπόμενων θεμάτων. Έχουν επιλεγεί κείμενα, οργανωμένα σε δώδεκα συστάδες, που καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό άνυσμα, από την προεπαναστατική περίοδο της νεοελληνικής λογοτεχνίας και την ευρωπαϊκή λογοτεχνία του δέκατου έβδομου αιώνα έως και τη σύγχρονη νεοελληνική και ευρωπαϊκή λογοτεχνική παραγωγή του εικοστού πρώτου αιώνα. Στις πρώτες, μάλιστα, σελίδες του βιβλίου το σύνολο των κειμένων παρουσιάζεται εν είδει οπτικού γραφήματος (χρονογραμμής) προς διευκόλυνση των αναγνωστών/-τριών. Μία αντίστοιχη σύντομη χρονογραμμή που τοποθετεί χρονικά τον/τη συγγραφέα και το κείμενο, με αναφορά στο λογοτεχνικό ρεύμα και το γραμματειακό είδος του παρατίθεται εξάλλου και στο τέλος κάθε συστάδας κειμένων. Πρόκειται για ποιήματα, αποσπάσματα από μυθιστορήματα, διηγήματα, λογοτεχνικά δοκίμια, και θεατρικά έργα που προσφέρονται για την «απόκτηση γνώσεων για τον κόσμο» (για την πολυπλοκότητα των ανθρώπινων σχέσεων –τις στάσεις ζωής και τις επιλογές του ανθρώπου–, τα πολιτισμικά αγαθά και τη σημασία τους για τη ζωή μας, τη σχέση του ανθρώπου με το παρελθόν και την

αξία της μνήμης) και «γνώσεων για τη λογοτεχνία» (τα δομικά στοιχεία του αφηγηματικού κειμένου, τη συλλειτουργία τους και την ερμηνεία του θέματος, την οργάνωση του αφηγηματικού κειμένου, τα λογοτεχνικά πρόσωπα, τη δομή και την πολυσημία του ποιητικού λόγου, τα λογοτεχνικά σύμβολα, τις συμβάσεις του θεατρικού λόγου, εισαγωγή στα λογοτεχνικά είδη).

Όπως συμβαίνει σε κάθε αντίστοιχη περίπτωση, η επιλογή των συγκεκριμένων κειμένων υπακούει στα προβλεπόμενα από το Πρόγραμμα Σπουδών κριτήρια, απορρέει από το αισθητικό, κριτικό και παιδαγωγικό βλέμμα της συγγραφικής ομάδας του βιβλίου, αλλά είναι εξ ορισμού ενδεικτική: αυτό, πρακτικά, σημαίνει ότι ο/η εκπαιδευτικός λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τις επιθυμίες του μαθητικού κοινού του μπορεί να αντικαταστήσει πολλά από τα προτεινόμενα κείμενα με άλλα, προσφορότερα, κατά την κρίση του, στις συνθήκες της τάξης του. Στο πνεύμα αυτό, κάθε συστάδα κειμένων συμπληρώνεται με πρόσθετες προτάσεις κειμένων και κειμενικά αποσπάσματα που θα μπορούσαν είτε να αντικαταστήσουν κείμενα της συστάδας είτε να συγκροτήσουν μια καινούρια, στον ίδιο άξονα προβληματισμού και στο ίδιο θεματικό πεδίο όπου κινείται η προτεινόμενη. Επομένως, ο/η εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του τόσο πρόσθετα κειμενικά αποσπάσματα που προσφέρονται ως ΨΜΑ (Εμπλουτισμός Συστάδας) στο Παράρτημα του βιβλίου όσο και επιπλέον βιβλιογραφικές προτάσεις για κάθε συστάδα (ΨΜΑ Επέκταση Συστάδας).

Με ανάλογο πνεύμα μπορεί κανείς να αντιμετωπίσει τις δραστηριότητες που προτείνονται για κάθε συστάδα κειμένων και που υπηρετούν ποικίλες στοχεύσεις, σε πέντε βασικά θεματικά πεδία: την ανάγνωση/ακρόαση και κατανόηση, την παραγωγή λόγου, τη γνωστική διάσταση του μαθήματος της Λογοτεχνίας, την ψυχαγωγική λειτουργία της Λογοτεχνίας και, τέλος, την κοινότητα αναγνωστών. Ειδικότερα, οι προτεινόμενες –ατομικές και ομαδικές– δραστηριότητες αποβλέπουν: α) στην προσέγγιση, εκ μέρους των μαθητών/-τριών, μέσω κριτικών ερωτήσεων, τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο, ως μελών μιας αναγνωστικής κοινότητας, αφενός του περιεχόμενου των κειμένων αφετέρου του τρόπου διαμόρφωσης της λογοτεχνικής παράδοσης και του διαλόγου ανάμεσα σε νεότερα έργα και προηγούμενα πρότυπα· β) στην παραγωγή προφορικού, γραπτού και ψηφιακού λόγου σε σχέση με τα λογοτεχνικά κείμενα και τα καλλιτεχνικά έργα που προσεγγίζονται στην τάξη, στη σαφή και συνεκτική έκφραση αναφορικά με τα εξεταζόμενα έργα, στον καταιγισμό ιδεών και στην ελεύθερη έκφραση των απόψεων, στην ενίσχυση της φαντασίας και των γλωσσικών δεξιοτήτων μέσα σε κλίμα πειραματισμού, παιγνιώδους εξερεύνησης και ελεύθερης μετάπλασης των πρωτότυπων κειμένων, στην έκφραση με δημιουργικό λόγο ιδεών, σκέψεων και συναισθημάτων που παράγουν τα κειμενικά ερεθίσματα, στην ευαισθητοποίηση μέσω της ενεργητικής ανάγνωσης και ακρόασης για τις αξίες και τις ιδέες που προσδιορίζουν τον όρο «ποιότητα ζωής» και για την έννοια της ευθύνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και της κριτικής πρόσληψης των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων· γ) στην κατανόηση των τρόπων οργάνωσης του αφηγηματικού κειμένου και στην αντίληψη των δομικών στοιχείων του, στην αναγνώριση διαφορετικών λογοτεχνικών ειδών, στην εξοικείωση με όρους και χαρακτηριστικά λογοτεχνικών γενιών της εγχώριας λογοτεχνικής ιστορίας, στην αναγνώριση και κατανόηση της λειτουργίας των εκφραστικών τρόπων και τεχνικών της πεζογραφίας και της ποίησης, στην αναγνώριση του ιστορικού και κοινωνικού περιβάλλοντος της δράσης των χαρακτήρων δ) στην κατανόηση βασικών στοιχείων θεατρικής τεχνικής και δραματοποίησης, στη σύγκριση του θεατρικού με το λογοτεχνικό έργο, στη βίωση της λογοτεχνικής ατμόσφαιρας μέσα από την αξιοποίηση της δραματικής έκφρασης, στη δημιουργική αξιοποίηση άλλων μορφών τέχνης για την προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων· ε) στην κατανόηση της πολυσημίας των κειμένων μέσα από την ένταξη των μαθητών/-τριών σε ομάδες ανάγνωσης, στη διατύπωση ερωτημάτων και προβληματισμού για ζητήματα που ανακύπτουν από τα ίδια τα κείμενα, στην εξοικείωση με την αναζήτηση και διαχείριση

πληροφοριακού υλικού από το διαδίκτυο, στην αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων για την εξοικείωσή τους με τα λογοτεχνικά κείμενα, στη συμμετοχή σε ομαδικές ερευνητικές δραστηριότητες ανάγνωσης, δημιουργικής γραφής, καλλιτεχνικής έκφρασης και διαδικτυακής επικοινωνίας.

Στο βιβλίο υποστηρίζεται η ανάπτυξη της διδακτικής προσέγγισης σε τρεις φάσεις: «πριν από την ανάγνωση», «κατά την ανάγνωση» και «μετά την ανάγνωση». Η φάση «πριν από την ανάγνωση» της συστάδας περιλαμβάνει δραστηριότητες που στοχεύουν στην ανάκληση βιωμάτων, στην ενεργοποίηση της υπάρχουσας γνώσης και στην πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών/-τριών σχετικά με το θέμα της συστάδας μέσω ποικίλου οπτικοακουστικού υλικού· στη φάση «κατά την ανάγνωση», υπάρχουν δραστηριότητες για κάθε κείμενο της συστάδας, οι οποίες αφενός υπηρετούν τα επιμέρους προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως αυτά περιγράφονται στην αρχή κάθε συστάδας, αφετέρου προσανατολίζουν τη σχολική τάξη στη συν-ανάγνωση και στην αναζήτηση ερμηνευτικών απαντήσεων μέσω του διαλόγου και της συνεργασίας των μελών της αναγνωστικής κοινότητας· τέλος, η φάση «μετά την ανάγνωση» της συστάδας περιλαμβάνει δραστηριότητες παραγωγής προφορικού, γραπτού και ψηφιακού λόγου –με έμφαση στη δημιουργική γραφή–, δραστηριότητες θεατρικού παιχνιδιού και διακαλλιτεχνικής διερεύνησης, και δραστηριότητες διαχείρισης πληροφοριακού υλικού από το διαδίκτυο και αξιοποίησης ψηφιακών εργαλείων. Ανάμεσα στα λογοτεχνικά κείμενα κάθε συστάδας υπάρχουν σύντομα εργοβιογραφικά σημειώματα για τους συγγραφείς με links για πρόσθετο πληροφοριακό υλικό. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά στη χρήση της μεταγλώσσας, έχει καταβληθεί προσπάθεια να χρησιμοποιείται με τη μέγιστη δυνατή φειδώ η αναφορά σε θεωρητικά ζητήματα λογοτεχνικής γραφής και ορολογίας, και αυτό γίνεται με τη μορφή υποσελίδων σημειώσεων και παραπομπών σε έγκυρους ψηφιακούς πόρους. Προσφέρεται ωστόσο και σε ψηφιακή μορφή γλωσσάρι των όρων λογοτεχνικής θεωρίας, θεατρικών τεχνικών και δημιουργικής γραφής που αξιοποιούνται στο βιβλίο. Τέλος, στην αρχή κάθε συστάδας, εκτός από τα συγκεκριμένα κάθε φορά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, υπάρχει ένα σύντομο εισαγωγικό σχόλιο για τον θεματικό προσανατολισμό της και σχετικές με τον τελευταίο λέξεις-κλειδιά.

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία υπηρετείται και στις τρεις φάσεις (πριν, κατά, μετά την ανάγνωση) με δραστηριότητες οι οποίες διαφοροποιούνται με γνώμονα την **ετοιμότητα**, τα **ενδιαφέροντα** και το **μαθησιακό προφίλ** του μαθητικού πληθυσμού της σχολικής τάξης. Στο πλαίσιο της ανοικτότητας του ΠΣ, ο/η εκπαιδευτικός γνωρίζοντας τις ανάγκες της τάξης του/της, έχει τη δυνατότητα να επιλέξει από μια ποικιλία δραστηριοτήτων, με διαφοροποίηση κατά περίπτωση, ως προς το **περιεχόμενο**, ως προς τη **διαδικασία**, ως προς το **αποτέλεσμα** και ως προς το **πλαίσιο**.

Δεδομένης της έμφασης του Προγράμματος Σπουδών στις αρχές της βιωματικής-διερευνητικής και της συνεργατικής μάθησης, αν και όλες οι συστάδες συνοδεύονται από πλήθος ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων, κρίθηκε σκόπιμο να υπάρχουν στο βιβλίο και συστάδες κειμένων που προσεγγίζονται διδακτικά αποκλειστικά με την αξιοποίηση ομαδοσυνεργατικών μορφών οργάνωσης της τάξης. Σε αυτές –τρεις συνολικά, μία σε κάθε άξονα προβληματισμού– εκτός από τις δραστηριότητες πριν και μετά την ανάγνωση της συστάδας, προβλέπεται ο χωρισμός της τάξης σε τέσσερις ομάδες και προσφέρονται διαφορετικά για κάθε ομάδα φύλλα εργασίας, κοινό για όλες τις ομάδες φύλλο εργασίας καθώς και ενδεικτικές ερωτήσεις για την οργάνωση του διαλόγου και την παρουσίαση των συμπερασμάτων στην ολομέλεια. Η πρόθεση εδώ είναι –πέρα από την ποικιλία– η διευκόλυνση του/της εκπαιδευτικού με την παροχή ολοκληρωμένων ομαδοσυνεργατικών σεναρίων διδασκαλίας που μπορούν παράλληλα να λειτουργήσουν και ως ενδεικτικά πρότυπα, στην περίπτωση που ο/η εκπαιδευτικός επιθυμεί να δημιουργήσει για κάποια/-ες από τις υπόλοιπες συστάδες δικά του/της ομαδοσυνεργατικά διδακτικά σενάρια.

Η διδακτική προσέγγιση του θεατρικού έργου του Ιάκωβου Καμπανέλλη, *Οδυσσέα γύρισε σπίτι* αναπτύσσεται, επίσης, σε τρεις φάσεις, «πριν από την ανάγνωση», «κατά την ανάγνωση» και «μετά την ανάγνωση», και υποστηρίζεται: α) από οδηγίες και εργαλεία που διευκολύνουν την ανάγνωση (συγκεκριμένα, καθοδηγητικούς θεματικούς άξονες σημειώσεων κατά την ανάγνωση και αναγνωστικό ημερολόγιο), β) από δίκτυο ερωτήσεων που οργανώνουν τον διάλογο των μελών της αναγνωστικής κοινότητας για το τμήμα του κειμένου που διαβάζεται κάθε εβδομάδα, γ) από κατά ομάδες εργασία συνολικής θεώρησης του κειμένου.

Το Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας έχει εμπλουτιστεί με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (εκτενέστερα λογοτεχνικά κείμενα, οπτικοακουστικό υλικό, ψηφιακά εργαλεία για ασκήσεις δημιουργικής γραφής και διακαλλιτεχνικής προσέγγισης, παιγνιώδεις δραστηριότητες αναστοχασμού εν είδει δελτίων εξόδου), που προσφέρει εναλλακτικές επιλογές ανάλογα με τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τις επιθυμίες των μελών της αναγνωστικής κοινότητας.

Συνολικά, το περιεχόμενο και η δομή του βιβλίου έχουν σχεδιαστεί με φιλικό και ευχάριστο τρόπο για τον/τη μαθητή/-τρια. Οι ατομικές μάλιστα δραστηριότητες είναι διατυπωμένες σε β' ενικό πρόσωπο, ενώ οι ομαδικές σε β' πληθυντικό, στοχεύοντας στην εφαρμογή των αρχών της συνεργατικής μάθησης και ενθαρρύνοντας τη συνεργασία, τον διάλογο και τη δημιουργικότητα των μαθητών/-τριών.

Ο εκτενής πίνακας με τον τίτλο «Γραμματολογική Ταξινόμηση και Περιοδολόγηση Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (ενδεικτική αναφορά)» που εμπλουτίζει ως ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο το βιβλίο καταρτίστηκε με στόχο να υποστηρίξει το έργο του/της εκπαιδευτικού στην τάξη. Δεν είναι –και δεν φιλοδοξεί να είναι– μια εξαντλητική καταγραφή πληροφοριών σε κανέναν από τους πέντε κάθετους άξονές του· μπορεί όμως να λειτουργήσει ως μια τράπεζα υποστηρικτικού υλικού για κείμενα, όρους, γεγονότα και περιόδους, όταν κατά την επεξεργασία των συστάδων προκύψουν σχετικές ανάγκες. Για την κατάρτιση του πίνακα αξιοποιήθηκαν οι υπάρχουσες INEA (Ιστορίες Νεοελληνικής Λογοτεχνίας), βιβλιογραφικές πηγές που επιχειρούν βραχύτερη ή εκτενέστερη διαχρονική κριτική αποτίμηση της νεοελληνικής λογοτεχνίας (για παράδειγμα, οι εργασίες των Ελισάβετ Κοτζιά, Δημοσθένη Κούρτοβικ, Βαγγέλη Χατζηβασιλείου), ανθολογίες και γραμματολογίες νεοελληνικής ποίησης και πεζογραφίας, ειδικότερες μονογραφίες, λεξικά λογοτεχνικών όρων και θεωρίας λογοτεχνίας, τα ισχύοντα –μέχρι και τη στιγμή συγγραφής αυτού του εισαγωγικού κειμένου– σχολικά εγχειρίδια των γνωστικών αντικειμένων της Λογοτεχνίας του Γυμνασίου και του Λυκείου και της Ιστορίας Β' και Γ' Γυμνασίου και Λυκείου, ψηφιακοί πόροι του Πανελληνίου Αποθετήριου Μαθησιακών Αντικειμένων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης «Φωτόδεντρου», του «Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας» («Ψηφίδες για την Ελληνική γλώσσα», «Σελιδοδείκτες για τη λογοτεχνία», «Πολύτροπη Γλώσσα», «Δημώδης Γραμματεία. Από τον Διγενή Ακρίτη έως την πτώση της Κρήτης»), ερευνητικών και πολιτιστικών ιδρυμάτων, όπως του «Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού» (ΙΜΕ), του «Ιδρύματος Ωνάση» και μουσείων, ψηφιοποιημένο υλικό κρατικών και ευρωπαϊκών φορέων, όπως της ΕΡΤ και του Υπουργείου Πολιτισμού, του «Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης» κ.ά., και ερευνητικών προγραμμάτων, όπως των «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα» (ΜΟΓ) και «Πρόσφυγες στην Ελλάδα: 1821-1989», την ηλεκτρονική βάση βιβλιογραφικών δεδομένων «βιβλιοNet» του «Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού», και, τέλος, έγκριτες ιστοσελίδες με βιογραφικές και κριτικές πληροφορίες μεμονωμένων προσώπων (το blog του κριτικού Γιώργου Αράγη) και μορφωτικών φορέων, όπως της «Εταιρείας Συγγραφέων», του «Πολιτιστικού Θησαυρού της Ελληνικής Γλώσσας-ΠΟΘΕΓ», του «Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού». Προκειμένου, επίσης, να διευκολύνεται η άντληση πληροφοριών, τα διαφορετικά είδη –πεζογραφία, ποίηση, θέατρο– παρουσιάζονται τυπογραφικά

με διαφορετικό χρώμα, όπως δηλώνεται στο σχετικό υπόμνημα. Ειδικότερα σε σχέση με τον πρώτο και δεύτερο κάθετο άξονα του πίνακα (τους σχετικούς με ειδικότερα θεωρητικά και κριτικά ζητήματα της περιοδολόγησης της νεοελληνικής λογοτεχνίας, όπως λογοτεχνικά ρεύματα, είδη κ.λπ.), ως διευκρινιστεί πως τα κριτήρια ένταξης των συγκεκριμένων όρων ήταν κυρίως δύο: α) η εξοικείωση του μαθητικού κοινού με κάποιους από αυτούς από τις προηγούμενες δύο τάξεις του Γυμνασίου και β) η αξιοποίηση μερικών από αυτών στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων κάθε συστάδας.

Τέλος, στη διάθεση του/της εκπαιδευτικού προσφέρεται σε ψηφιακή μορφή η βασική δικτυογραφία και βιβλιογραφία που αξιοποιήθηκε κατά την εκπόνηση του βιβλίου.

Η Συγγραφική Ομάδα

